
પ્રવચન નં. ૧૪૦, શ્લોક-૧૯૫-૧૯૭, શનિવાર, જયેષ્ઠ વદ ૨, તા.૩૧-૦૫-૧૯૮૦

‘નિયમસાર’ શ્લોક-૧૯૫. અધિકાર પ્રાયશ્ચિત્તનો છે. પ્રાયશ્ચિત્તનો અર્થ, સ્વરૂપ જે આત્માનું, અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ આત્માનું છે એમાં એકાગ્ર થવું અને પુણ્ય અને પાપના, મન-વચન-કાયાના શુભ-અશુભભાવને છોડવા. હિન્દી લેવાનું છે. હિન્દી છે, હોં! મન-વચન-કાયાથી જે ક્રિયા થાય છે એને છોડવી અને પોતાના આત્માના સ્વરૂપમાં લીન થવું. એનું નામ કાયોત્સર્ગ, પ્રાયશ્ચિત્ત અને ધ્યાન છે. એને ધર્મ કહે છે. મન-વચન-કાયાની ક્રિયા એ કોઈ ધર્મ નથી. એ પરદ્રવ્ય છે. પોતાનું સ્વરૂપ અંદર સચ્ચિદાનંદ સત્ ત્રિકાળ રહેનાર અને જ્ઞાનાનંદ જેનો સ્વભાવ છે, એ સ્વભાવમાં મન-વચન-કાયાની ક્રિયાનો અભાવ છે. એ કારણે એ ક્રિયાને છોડીને સ્વરૂપમાં એકાગ્ર થવું એ કાયોત્સર્ગ કહો, પ્રાયશ્ચિત્ત કહો, સમ્યગ્દર્શન

કહો, ધ્યાન કહો, સમાધિ કહો એ બધા એને લાગુ પડે છે.

જુઓ! પહેલો શ્લોક. ૧૯૫.

કાયોત્સર્ગો ભવતિ સતતં નિશ્ચયાત્સંયતાનાં
કાયોદ્ભૂતપ્રબલતરતત્કર્મમુક્તેઃ સકાશાત્।
વાચાં જલ્પપ્રકરવિરતેર્માનસાનાં નિવૃત્તેઃ
સ્વાત્મધ્યાનાદપિ ચ નિયતં સ્વાત્મનિષ્ઠાપરાણામ્।।૧૯૫।।

શ્લોકાર્થ :- ‘જે નિરંતર...’ ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! ‘સ્વાત્મનિષ્ઠાપરાયણ...’ જે નિરંતર સ્વઆત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ સ્વઆત્મા, એમાં નિષ્ઠાપરાયણ. સ્વાત્મનિષ્ઠા. એમાં રહીને તત્પર રહેવું. આહાહા...! એમાં તત્પર રહેવું એ કાયોત્સર્ગ અને પ્રાયશ્ચિત્ત છે. સામાયિક પણ એ, પ્રતિક્રમણ પણ એ, પ્રાયશ્ચિત્ત પણ એ. આનંદસ્વરૂપ ભગવાન જ્ઞાનમૂર્તિમાં એકાગ્ર થવું અને ‘નિરંતર સ્વાત્મનિષ્ઠાપરાયણ...’ જેને આત્મજ્ઞાન થયું હોય, રાગથી ભિન્ન છે, મન-વચન-કાયાની ક્રિયાથી પણ ભિન્ન છે એવા આત્માને ‘સ્વાત્મનિષ્ઠાપરાયણ (–નિજ આત્મામાં લીન)...’ પોતાના આત્મામાં લીન છે. આહાહા...! માર્ગ ભારે છે, ભાઈ!

‘તે સંયમીઓને,...’ મુનિની વાત લીધી છે. સાચા સંત હોય, ભાવલિંગી હોય, બાહ્યમાં તો નગ્ન જ હોય. એવા સાચા ‘સંયમીઓને, કાયાથી ઉત્પન્ન થતાં...’ કાયાથી ઉત્પન્ન થનારી ક્રિયા. આહાહા...! જડની ક્રિયા. હાથ, પગના હલનચલનની ક્રિયા એ બધી જડની ક્રિયા છે. એ કાયાની ક્રિયાથી ભિન્ન છે. છે? ‘કાયાથી ઉત્પન્ન થતાં અતિપ્રબળ કર્મોના...’ એટલે ક્રિયા. એ ‘(–કાયા સંબંધી પ્રબળ ક્રિયાઓના) ત્યાગને લીધે,...’ આહાહા...! આ તો જડ, માટી, ધૂળ છે. એની કોઈપણ ક્રિયા એ જડની ક્રિયા છે. એનો ત્યાગ કરીને. આહાહા...! એક વાત.

બીજી વાત. ‘વાણીના જલ્પસમૂહની વિરતિને લીધે...’ બીજો બોલ. પહેલા કાયાની ક્રિયા તરફનું લક્ષ્ય છોડી દેવું, પછી વાણીનો જલ્પ થવો–બોલવું, એ વિકલ્પ અંદર ઉત્પન્ન થવો એ (જલ્પ)સમૂહની વિરતિથી નિવૃત્ત થવું. આહાહા...! આનું નામ કાયોત્સર્ગ છે. ઓલા તો તત્સુત્રી કરેણન, પ્રાયશ્ચિત્ત કરેણ ન, એમ કરીને અપ્પાણં ઓસરે. થઈ ગયો કાયોત્સર્ગ. પણ સમ્યગ્દર્શન વિના કાયોત્સર્ગ ક્યાંથી આવ્યો? હજી આત્મા ચિદાનંદસ્વરૂપ છે એવું ભાન નથી. હું જ્ઞાનાનંદ છું, તો કાયાની ક્રિયાથી પણ ભિન્ન છું અને વાણીની ક્રિયાથી પણ ભિન્ન છું.

અને ત્રીજામાં, જુઓ! ‘અને માનસિક ભાવોની (વિકલ્પોની) નિવૃત્તિને લીધે,...’ અને માનસિક ક્રિયા એટલે મનથી જે વિકલ્પ ઊઠે છે, એનાથી પણ હું ભિન્ન છું. આહાહા...! આવો માર્ગ છે. મન-વચન-કાયા ત્રણે અજીવ છે, જડ છે. એની ક્રિયાથી રહિત અને પોતાના આત્મામાં–સ્વઆત્મામાં પરાયણ, તત્પર. પરથી વિરતિ અને સ્વમાં તત્પર, પરથી વિરતિ

અને સ્વમાં રક્ત. પરથી વિરક્ત અને સ્વમાં રક્ત. આહાહા...! પુણ્ય અને પાપ અને મન, એ બધી ક્રિયાઓથી વિરક્ત અને સ્વરૂપમાં રક્ત, એનું નામ પ્રાયશ્ચિત્ત અને કાયોત્સર્ગ અને સમકિત અને જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! છે?

‘અને માનસિક ભાવોની (વિકલ્પોની) નિવૃત્તિને લીધે,...’ આહાહા...! મન, વચન અને કાયા એ તો જડની ક્રિયા છે. એ તો જડમાં છે, આત્મામાં એ નથી. માનસિક વિકલ્પ ઊઠે, અંદર મનમાં કલ્પના ઊઠે એ પણ માનસિક ક્રિયા છે, આત્માની ક્રિયા નથી. આહાહા...! એનાથી હટીને વિરતિ કરીને. આહાહા...! પહેલામાં એમ લીધું કે, ‘કાયાથી ઉત્પન્ન થતાં અતિ પ્રબળ કર્મોના ત્યાગને લીધે, વાણીના જલ્પસમૂહની વિરતિને લીધે અને માનસિક ભાવોની (વિકલ્પોની) નિવૃત્તિને લીધે,...’ ત્રણેના ત્રણ શબ્દો ભિન્ન ભિન્ન છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

‘તેમ જ નિજ આત્માના ધ્યાનને લીધે,...’ પોતાનો આત્મા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ એની સત્તા, એની હયાતી, જ્ઞાનસ્વરૂપે હયાતી, જાણકસ્વરૂપે એની હયાતી, મોજૂદગી છે. અનાદિઅનંત જ્ઞાનસ્વરૂપે આત્માની મોજૂદગી છે. એમાંથી મન-વચન-કાયાની ક્રિયાથી હટીને જે જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા, એમાં લીન રહેવું, લીન થવું, રક્ત થવું, પરથી વિરક્ત થવું, એનું નામ કાયોત્સર્ગ અને પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! આ તો કેટલાયે કાયોત્સર્ગ કર્યા હશે. તિકખુતો આયાણં ને ખોટે ખોટા. એ ક્યાં કાયોત્સર્ગ છે?

કાયોત્સર્ગ એક ન્યાયે તો એમ કહ્યું ને પહેલું, કે એક કોર ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ કાયા, જ્ઞાનસ્વરૂપી કાયા અને એક કોર મન-વચન અને કાયાથી માંડીને, દયા, દાનના વિકલ્પથી માંડીને બધું કાયા. એ જડ કાયા છે. કાયા બે પ્રકારની છે. એક જ્ઞાનકાયા અને એક જડકાયા. મન, વચન, કાયા અને પુણ્ય-પાપના ભાવ એ જડકાયા છે. આહાહા...! એનાથી નિવૃત્ત થઈને જ્ઞાનસ્વરૂપી જે કાયા આત્મામાં છે, એમાં લીન થવું એ કાયોત્સર્ગ. પોતાની કાયાથી ભિન્ન છે એનો ત્યાગ અને પોતાના જ્ઞાનરૂપી કાયામાં લીનતા થવી એનું નામ કાયોત્સર્ગ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ક્યાં નવરાશ ન મળે ને આવી વાત. તિકખુતો વંદામી આયાણં એમાં આવે છે ને? ... એમ આવે છે. કાયોત્સર્ગ કરું. કાયોત્સર્ગની ભાન ન મળે અને કાયોત્સર્ગ કરું.

કાયોત્સર્ગ તો એને હોય કે જેને નિજ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ કાયા પોતાના સ્વરૂપ અને રાગ, દયા, દાનના વિકલ્પથી માંડીને આખી દુનિયા એ પર કાયા છે. એ પર કાયાથી વિરક્ત અને પોતાના સ્વભાવરૂપી કાયાથી રક્ત, એનું નામ સામાયિક, પ્રાયશ્ચિત્ત અને કાયોત્સર્ગ કહે છે. આહાહા...! અહીં તો કંઈ ભાન ન હોય ને કહે પાંચ સામાયિક કરી, ત્રણ સામાયિક કરી. ધૂળમાં પણ સામાયિક નથી. સામાયિકમાં સમતાનો, વીતરાગપણાનો લાભ મળે, સામાયિકમાં સમતા-વીતરાગપણાનો આય-લાભ. તો વીતરાગપણાનો લાભ ક્યારે મળે? ક્યારે

મળે? વીતરાગપણાનો લાભ ક્યારે થાય? કે વીતરાગસ્વરૂપ આત્મા છે એમાં લીન થવાથી વીતરાગનો લાભ થાય છે. બાકી મન, વચનની બધી ક્રિયા છે એ તો રાગની ક્રિયા અને જડની ક્રિયા છે. એમાં તો કાંઈ આત્માએ લીન થવાનું નથી. આહાહા..! એ શ્લોક કહ્યો.

‘નિવૃત્તિને લીધે,...’ છે? ત્રણેય શબ્દને ફેરવ્યા છે. કાયાની ક્રિયાનો ત્યાગ. ‘ત્યાગને લીધે, વાણીના જલ્પસમૂહની વિરતિને લીધે અને માનસિક ભાવોની (વિકલ્પોની) નિવૃત્તિને લીધે,...’ આહાહા..! ત્રણેના ત્રણ અર્થ કર્યા છે. એના લીધે. એ ત્રણ બોલ થયા. ‘નિજ આત્માના ધ્યાનને લીધે,...’ આહાહા..! ‘નિજ આત્માના ધ્યાનને લીધે,...’ જ્ઞાનસ્વરૂપી, આનંદસ્વરૂપી, વીતરાગસ્વરૂપી આત્મા, એનું ધ્યાન થવું એનું નામ કાયોત્સર્ગ છે, એનું નામ સમ્યગ્દર્શન સહિત આત્મામાં લીનતા છે. આહાહા..! જે કોઈ હજી મન-વચન-કાયાની ક્રિયાને ધર્મ માને છે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ જૈન નથી. આહાહા..!

જૈન એને કહીએ કે ‘ઘટ ઘટ અંતર જૈન વસે..’ ‘ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે અને ઘટ ઘટ અંતર જૈન, મતમદિરા કે પાન સો, મતવાલા સમજે ન.’ ‘ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે.’ જિનસ્વરૂપ આત્માનું ઘટ ઘટમાં છે. એને જૈન, એનું જ્ઞાન કરીને એમાં લીન થવું એ જૈન. પણ ‘મતમદિરા કે પાન સો...’ પોતાના મતના આગ્રહની મદિરા પીધી છે તો એ સત્ય તરફ જતા નથી. એ બહારની ક્રિયાકાંડમાં ધર્મ મનાવે છે અને ત્યાં ને ત્યાં મરે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘નિજ આત્માના ધ્યાનને લીધે, નિશ્ચયથી...’ આહાહા..! ‘સતત કાયોત્સર્ગ છે.’ એક ક્ષણ, એક સમય એમ નહિ. ‘સતત કાયોત્સર્ગ...’ એ સંયમીઓની વિશેષ વાત છે. સમકિતી થોડો કાળ અંદર સ્થિર થાય છે. મુનિ-સાચા મુનિ છે એ તો અંદર આનંદમાં ખૂબ લીન થાય છે. એને અહીંયાં મુનિ કહે છે. એ સંયમીઓને કાયોત્સર્ગ છે. નિરંતર કાયોત્સર્ગ છે. સતત છે ને સતત? આહાહા..! ‘સતત કાયોત્સર્ગ છે.’ ૧૯૫ (શ્લોક પૂરો) થયો.

શ્લોક-૧૯૬

(માલિની)

જયતિ સહજતેજ:પુંજનિર્મગ્નભાસ્વત્-
 સહજપરમતત્ત્વં મુક્તમોહાન્ધકારમ્ ।
 સહજપરમદ્દષ્ટયા નિષ્ઠિતન્મોધજાતં (?)
 ભવભવપરિતાપૈઃ કલ્પનામિશ્ચ મુક્તમ્ ।।૧૯૬।।

[શ્લોકાર્થ :-] સહજ તેજઃપુંજમાં નિમગ્ન એવું તે પ્રકાશમાન સહજ પરમ તત્ત્વ જ્યવંત છે—કે જેણે મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે (અર્થાત્ જે મોહાંધકાર રહિત છે), જે સહજ પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે અને જે વૃથા-ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી તથા કલ્પનાઓથી મુક્ત છે. ૧૮૬.

શ્લોક-૧૮૬ ઉપર પ્રવચન

૧૮૬.

જયતિ સહજતેજઃપુંજનિર્મગ્નભાસ્વત્-
સહજપરમતત્ત્વં મુક્તમોહાન્ધકારમ્ ।
સહજપરમદૃષ્ટયા નિષ્ઠિતન્મોહજાતં (?)
ભવભવપરિતાપૈઃ કલ્પનામિશ્ચ મુક્તમ્ ॥૧૯૬॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘સહજ તેજઃપુંજમાં નિમગ્ન...’ તેજ. ચૈતન્યનું તેજ અંદર. ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનના તેજનું પૂર છે. આહાહા...! આ બધા આંધળા છે. શરીર, વાણી, મન, પુણ્ય અને પાપ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ એ બધા અંધ છે, જડ છે. પ્રભુ અંદર ચૈતન્યતેજનો પુંજ છે. આહાહા...! ચૈતન્યવસ્તુ જે છે એ તો તેજનો પુંજ છે. એમાં ‘નિમગ્ન એવું તે પ્રકાશમાન સહજ...’ કહે છે, કે સ્વભાવિક તેજપુંજમાં નિમગ્ન એવું પ્રકાશમાન. અંતરમાં જે પરિપૂર્ણ જ્ઞાનસ્વભાવ પડ્યો છે એની એકાગ્રતાથી એનો પ્રકાશ થાય છે. જ્ઞાનની પર્યાયમાં પ્રકાશ પ્રગટ થાય છે. આહાહા...! આવી વાત. જ્ઞાનતેજથી ભરેલો આત્મા છે. એની એકાગ્રતા થવાથી એની પર્યાયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રગટે છે, કે જે જ્ઞાન પોતાને પણ જાણે અને પરને પણ જાણે એવો પ્રકાશ અંદરથી થાય છે. એનું નામ કાયોત્સર્ગ અને પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા...!

‘સહજ તેજઃપુંજમાં...’ પ્રભુ સ્વભાવિક તેજપુંજ છે. કોઈ સત્તા, એ ભગવાનઆત્માનું અસ્તિત્વ નવું નથી. કોઈએ ઉત્પન્ન નથી કર્યું, નાશ નથી કર્યો. એ તો સત્તા છે, અસ્તિત્વ છે. જગતની એક ચીજ છે આત્મતત્ત્વ આનંદકંઠ પ્રભુ. એમ જેણે... આહાહા...! ‘સહજ તેજઃપુંજમાં...’ સ્વભાવિક તેજઃપુંજ. અંતરના જ્ઞાનનો પુંજ સહજ ભરેલો છે, પ્રભુ! એમાં જે લીન છે... આહાહા...! નિમગ્ન છે. ‘એવું તે પ્રકાશમાન...’ એવું તે પ્રકાશમાન... રાગ-દ્વેષાદિ અંધકાર છે. પુણ્ય અને પાપનો વિકલ્પ રાગ, રાગ પોતાને જાણતો નથી, રાગને જાણનાર તો જ્ઞાન છે. તો જ્ઞાનસ્વરૂપ જે ભગવાન એ તેજનો પુંજ છે. એ પ્રકાશમાન છે. આહાહા...!

‘સહજ પરમ તત્ત્વ જ્યવંત છે—’ આહાહા...! મુનિરાજ પોતાની વાત પણ કરે છે.

આહાહા...! તેજના પુંજનો પ્રકાશ સહજ તેજ જયવંત વર્તે છે. છે, જયવંત છે. અમારી દષ્ટિમાં એ આવ્યું છે. આવ્યું છે તો અમે કહીએ છીએ કે આ તો સત્તા કાયમની, અનાદિની છે. એ જયવંત વર્તે છે. આહાહા...! ભાષા.. 'પ્રકાશમાન સહજ પરમ તત્ત્વ જયવંત છે...' આહા...!

આ બધું તો નાશવાન છે. શરીર, વાણી, મન, એની ક્રિયા હલન-ચલન એ તો જડની ક્રિયા છે. એ કાંઈ આત્માની નથી. આત્મા કરી શકતો નથી. હાથ-બાથ હલાવે, ભાષા (થાય) એ આત્મા કરી શકતો નથી. જડની ક્રિયામાં આત્માનું અસ્તિત્વ નથી. તો જેમાં પોતાનું અસ્તિત્વ નથી, એનું કાંઈ કરી શકે નહિ. પોતાનું અસ્તિત્વ પોતાના આનંદ અને જ્ઞાનમાં છે. તો ત્યાં આગળ રાગને નિવૃત્ત કરીને એમાં લીન થઈ શકે છે. આહાહા...!

આ કઈ જાતનો ઉપદેશ છે? કોઈ દિ' વાડામાં તો સાંભળવા મળ્યો ન હોય. આહાહા...! બધું કરતા. અમે પણ તે દિ' પહેલા કહેતા હતા ને. ૧૮ વર્ષ. આ કરો... આ કરો... ગુરુએ બતાવેલું છે એમ કરતા. પછી અંદરથી આવ્યું કે આ વસ્તુ તો ખોટી છે. બહારની ક્રિયા એ ધર્મ એ ખોટી વાત છે. ધર્મ તો આત્માનો આનંદ અને જ્ઞાન છે તે ધર્મ છે. અંતર સહજ સ્વરૂપ એની દષ્ટિ કરતા પર્યાય-અવસ્થામાં ચૈતન્યનો પ્રકાશ આવે કે જે પ્રકાશ સ્વને જાણે અને રાગાદિને જાણે એવો પ્રકાશ, એમાં લીન થવું (એ ધર્મ છે). આહાહા...!

'પ્રકાશમાન સહજ પરમ તત્ત્વ જયવંત છે—' આહાહા...! જ્ઞાનના તેજથી ભરેલો પ્રભુ, જેમ સાકર ગણપણથી ભરેલી છે, સાકર મીઠાશથી ભરેલી છે. એમ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનથી ભરેલો છે. આહાહા...! આવી વાનું. જ્ઞાન અને આનંદ. આત્મામાં સર્વાંગ આનંદ છે, આત્મામાં સર્વાંગ જ્ઞાન છે, આત્મામાં સર્વાંગ વીતરાગતા છે. પણ એની દષ્ટિ એના ઉપર નથી અને અનાદિથી પર ઉપર દષ્ટિ છે. મનની, વાણીની, વિકલ્પની, દયાની, દાનની, વ્રતની, ભક્તિની, કામ-ક્રોધની, ભોગની, ધંધાની, બાયડી-છોકરા રાજી રાખવાની અને ધંધો કરવાની. પાપ અને પુણ્ય બેય અધર્મ છે. બેય અધર્મ છે. આહાહા...!

'એવું તે પ્રકાશમાન સહજ પરમ તત્ત્વ જયવંત છે—' આહાહા...! કહે છે, કે એ ચૈતન્યતત્ત્વનું અમને ભાન થયું છે. એથી અમે કહીએ છીએ કે એ જયવંત વર્તે છે. સત્તા છે. ચૈતન્યની સત્તા છે એ અણઉત્પત્તિ એટલે ઉત્પત્તિ જેની નથી, જેનો વિનાશ એટલે ભવિષ્યમાં જેનો નાશ નથી અને જે વર્તમાનમાં ચૈતન્યના પ્રકાશથી ભરેલું તત્ત્વ છે. આહાહા...! એ તત્ત્વ જયવંત વર્તે છે. આહાહા...! દયા, દાનના પરિણામ જયવંત વર્તે છે એમ ન કહ્યું. એને તો રાગ કહ્યો. આહાહા...! ચૈતન્યના પ્રકાશથી ભરેલો પ્રભુ જયવંત વર્તે છે. સત્તા, જેની મોજૂદગી, જેનું હોવાપણું અનાદિઅનંત મોજૂદ છે. ભગવાન અનાદિઅનંત અંદર મોજૂદ છે. આહાહા...! મોજૂદ છે. આહાહા...!

'જેણે મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે...' આહાહા...! ભગવાન ચૈતન્યપ્રકાશ જયવંત વર્તે છે.

એનું ધ્યાન અને આલંબન લઈને ‘જેણે મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે...’ રાગ અને દ્વેષ મારા, પુણ્ય અને પાપ મારા, દયા મેં કરી, પરની મેં દયા પાળી, દયા પાળવાનો ભાવ તો રાગ છે. એ રાગ મોહ છે. આહાહા...! એ ‘મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે...’ બે વાત લીધી ને? પહેલા પ્રકાશમાન લીધું હતું ને? ચૈતન્યનો પ્રકાશ લીધો હતો અને મોહનો અંધકાર લીધો. આહાહા...! ચૈતન્ય પ્રકાશથી ભરેલું છે અને મોહ, રાગ-દ્વેષ એ અંધકાર છે. આહાહા...! અંદર છે કે નહિ?

‘સહજ તેજ:પુંજમાં નિમગ્ન એવું તે પ્રકાશમાન સહજ પરમ તત્ત્વ જયવંત છે—કે જેણે મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે (અર્થાત્ જે મોહાંધકાર રહિત છે),...’ શબ્દ એવો છે. મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે. ખરેખર મોહઅંધકાર એમાં છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? પ્રાયશ્ચિત્તના શ્લોક આવ્યા છે. પ્રાયશ્ચિત્તના છેલ્લા શ્લોક. શું કહ્યું સમજાણું કાંઈ? ‘—કે જેણે મોહાંધકારને દૂર કર્યો છે...’ એનો અર્થ શું? કે વસ્તુ જે છે એમાં મોહ છે જ નહિ. મોહઅંધકારને દૂર કર્યો છે એ તો પર્યાયની વાત થઈ. સમજાણું કાંઈ? પણ જેમાં મોહાંધકાર, રાગ, દ્વેષ, દયા, દાન ભાવ બધા મોહ છે. અંદર વસ્તુમાં એ મોહ છે જ નહિ. એ મોહ નથી એ અંધકારને નાશ કર્યો એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- મોહઅંધકારને દૂર કરવાની શક્તિવાળો.

ઉત્તર :- છે જ નહિ. મોહ છે જ નહિ. પણ નાશ કરનારો કહ્યું એનો અર્થ એ કે એમાં નાશ જ છે. ચૈતન્યતત્ત્વમાં મોહનો નાશ જ છે. મોહ છે જ નહિ. દ્રવ્યને મોહ નાશ કરવો એમ ક્યાં હોય? એનો અર્થ એ... કર્યો હતો. ભાઈએ અર્થ કર્યો હતો ને? જે મોહાંધકાર રહિત છે. નાશનો અર્થ એ. દ્રવ્યસ્વભાવ જે ચૈતન્યમૂર્તિ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, ભગવાન અરિહંત કેવળજ્ઞાની, ત્રિલોકનાથે આત્મા જોયો. જૈન પ્રકાશમય આત્મા ચૈતન્યપ્રકાશ. એ મોહાંધકારનો નાશ કરવાનો અર્થ કે એમાં મોહાંધકાર છે જ નહિ. જૈન પ્રકાશનો ચૈતન્યનો પુંજ છે એમાં મોહ છે જ નહિ. આહાહા...! છે ને? ‘(અર્થાત્ જે મોહાંધકાર રહિત છે),...’ અર્થ કર્યો છે. એવું આવે છે. એવી શૈલી આવે છે.

મુમુક્ષુ :- બીજો અર્થ એમ લેવાય ને કે નાશ કરવાની શક્તિ રાખે છે.

ઉત્તર :- નહિ. નહિ, એ નહિ. એમાં છે જ નહિ પછી નાશ શેનો? એમાં છે નહિ. એમાં છે એનો નાશ કરવાની શક્તિ હોય. એને નાશ કરવાની અને એને પ્રગટ કરવાની. પણ એમાં છે જ નહિ. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! દુનિયામાં તો અત્યારે બધું ચાલે છે. આહાહા...! વીતરાગ ત્રિલોકનાથ, એનું જૈનતત્ત્વ એ અલૌકિક તત્ત્વ છે. એવું તત્ત્વ સર્વજ્ઞ સિવાય અને તે પણ દ્વિગંબર ધર્મ સિવાય ક્યાંય છે નહિ. કોઈ ઠેકાણે વાતેય નથી ક્યાંય. આહાહા...! બધું જોયું છે ને. ૨૧ વર્ષ તો તેમાં રહ્યા છીએ. દીક્ષામાં. પિતાજી સ્થાનકવાસી હતા ને. એમાં દીક્ષા લીધી. દીક્ષા પહેલા પણ હું તો દુકાને શાસ્ત્ર વાંચતો. ‘પાલેજ’માં ઘરની

દુકાન છે. 'ભરુચ' અને 'વડોદરા' વચ્ચે. સ્થાનકવાસીના શાસ્ત્ર વાંચતો. દશવૈકલિક, ઉત્તરાધ્યયન, આચારાંગ... નાની ઉંમરથી. ૧૯ વર્ષની ઉંમર હતી. અત્યારે ૮૧ થયા. અત્યારે તો શરીરને ૮૧ વર્ષ થયા. ૮૦ ને ૧. ૧૯ વર્ષની ઉંમરથી દુકાને અભ્યાસ કરતો હતો. પૂર્વના સંસ્કાર હતા એટલે. આહાહા...! ભાગીદાર દુકાને બેઠા હોય તો હું અંદર વાંચુ. એ ન હોય ત્યારે દુકાને મારે બેસવું પડે. અત્યારે દુકાન છે ને. એ દુકાન હજી છે મોટી દુકાન છે. ૪૦ લાખ રૂપિયા છે. અત્યારે ૪ લાખની પેદાશ છે. તે દિ'ની હતી એ દુકાન. પાંચ વર્ષ મેં ચલાવી હતી. પાપ. પાપ ચલાવ્યું હતું. દુકાનનો ધંધો એટલે પાપ. આખો દિ' પાપ, પાપ ને પાપ. આહાહા...! ધર્મ તો નહિ પણ પુણ્ય પણ નહિ. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે કે પુણ્ય અને પાપ અને મન-વચન-કાયાની ક્રિયા એ અંધકાર છે. અંધકાર એમાં છે નહિ. પ્રકાશમાં અંધકાર નથી અને અંધકારમાં પ્રકાશ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આચાર્યને એ કહેવું છે. ભગવાન ચૈતન્યપ્રકાશનો પિંડ અંદર છે પણ કદી નજર નથી કરી, કદી વિચાર્યું નથી, કદી મનન કર્યું નથી, કદી સાંભળ્યું નથી. આહાહા...! અંદરમાં ચૈતન્યપ્રકાશનું પૂર-નૂર પ્રકાશમાન છે અને મોહ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધ એ અંધકાર છે તો બે એક થતા નથી. નાશ કર્યો એમ કહ્યું. એનો અર્થ કે એ એમાં છે નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? હવે આવું કો'ક દિ' સાંભળવા મળે. ઓલો ભુક્કો તમારો. શેનો ભુક્કો? પ્લાસ્ટિક. પ્લાસ્ટિક ને? 'મુંબઈ' પ્લાસ્ટિકનો મોટો ધંધો ચાલે. આહાહા...! આ (સમજવાની) નવરાશ ક્યાં મળે?

હું તો અમારા દુકાનદારને કહેતો. બે દુકાનો. ભાગીદાર હતા. બે દુકાન હતી. અમે બે ભાઈઓ અને બે ભાઈ એ. તે દિ' હું એને કહેતો, આ શું કરો આખો દિ'? કાંઈક શ્રવણ, મનન, વિચાર (કાંઈ નહિ). એ તો ૧૯ વર્ષની ઉંમરની વાત છે. અત્યારે તો ૮૧ વર્ષ થયા. આહાહા...! પણ શું થાય? દુનિયાને આખી પડી છે. બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, રળવું, ધંધો. બસ. આહાહા...! ધર્મ સાંભળવા જાય તો એક કલાક એવું સંભળાવે કે કુગુરુ એનો કલાક લુંટી લે. 'શ્રીમદ્' એમ કહે છે. કારણ કે એ પુણ્યમાં, દયા-દાનમાં, વ્રતમાં ધર્મ મનાવે તો એનો કલાક લુંટી લીધો. આહાહા...!

અહીં કહે છે,... આહાહા...! મોહાંધકાર રહિત છે. આહાહા...! ભગવાનઆત્મા પ્રકાશની મૂર્તિ છે અને રાગાદિ અંધકારનો એમાં અભાવ છે. આહાહા...! એ અંધકારમાં પ્રકાશ નથી અને પ્રકાશસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મામાં અંધકાર નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. 'સહજ પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે...' આહાહા...! સમ્યગ્દર્શનથી જો આત્માને જુઓ, સહજ નિર્મળ નિર્વિકારી નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનથી જુઓ તો તે પરિપૂર્ણ છે. ભગવાન પરિપૂર્ણ છે આત્મા. વસ્તુ છે એ પરિપૂર્ણ છે. વસ્તુ છે અપૂર્ણ અને વિકારી હોતી નથી. એ તો અજ્ઞાનભાવે અનાદિકાળથી લક્ષમાં લીધું નથી એટલે રખડે છે. વસ્તુ છે એ પરિપૂર્ણ છે. એ દષ્ટિ કીધી, હોં! કીધી

ને? 'સહજ પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે...' એમાં દષ્ટિ દીધા વિના પરિપૂર્ણ છે એનો ખ્યાલ ક્યાંથી આવ્યો? આહાહા...! આ પરિપૂર્ણ છે એ ખ્યાલમાં આવ્યા વિના પરિપૂર્ણ છે એ આવ્યું ક્યાંથી? જે ચીજનો જ્ઞાનમાં ખ્યાલ નથી આવ્યો એની પ્રતીતિ કેવી? જે જ્ઞાનમાં આ ચીજ આવી છે એવો ખ્યાલ આવ્યા વિના એની પ્રતીતિ કેવી? અંધશ્રદ્ધા છે? અંધળી માન્યતા (કરવી છે)? આહાહા...! છે તો લોજીકથી (વાત) પણ આકરી વાતું બહું. આહાહા...!

કહે છે, કે 'સહજ પરમ દષ્ટિથી...' એટલે સમકિત. સ્વભાવિક સમકિત. શુદ્ધ પરમાત્મા-આત્મા એની પ્રતીતિ અને અનુભવ. અનુભવ સહિત પ્રતીતિ. એ દષ્ટિથી પ્રભુ પરિપૂર્ણ છે. આહાહા...! પર્યાયમાં અપૂર્ણતા છે પણ વસ્તુ તરીકે પરિપૂર્ણ છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? 'સહજ પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે...' સ્વભાવિક પરમ દષ્ટિ કૃત્રિમ નથી. અંતરમાંથી જાગૃત થયો, ચૈતન્યને ઢંઢોળીને જાગૃત થયો અને અંધકારનો જ્યાં નાશ થયો. ભલે થોડો રહ્યો. પણ અંદર મારી ચીજમાં એ નથી એવી ચીજમાં જ્યાં દષ્ટિ થઈ તો એ દષ્ટિનો વિષય પરિપૂર્ણ છે. આહાહા...! ભગવાનઆત્મા દષ્ટિનો વિષય પરિપૂર્ણ છે. આહાહા...!

આવો ઉપદેશ અને આવી વાતું. આમાં એકેન્દ્રિયા, બેઈન્દ્રિયા, દયા પાળવી, છકાયની દયા પાળવી, છ કાયના પીર ને એ બધું ક્યાં આવ્યું? એ બધું અજ્ઞાન છે. છકાયની દયા પાળું એ માનનારો મિથ્યાદષ્ટિ છે. જૈન નથી. કેમ કે એક તત્ત્વ બીજા તત્ત્વને કાંઈ કરી શકતો નથી. અડતો નથી. એક તત્ત્વ બીજા તત્ત્વને અડતું-સ્પર્શતું નથી. અને અજ્ઞાની માને કે હું આની દયા પાળું છું. એ તો મિથ્યાત્વ છે પણ દયા પાળવાનો ભાવ જે છે એ પણ રાગ અને મોહ છે. આહાહા...! કેમકે પર ઉપર લક્ષ છે એટલે રાગ છે, હિંસા છે. એનાથી રહિત ભગવાનનો ચૈતન્યપ્રકાશ એ અંધકારથી રહિત છે. આહાહા...! દયાનો ભાવ એ અંધકાર છે. ગજબ વાત છે ને! આ તો બધા દયા પાળવા હાલી નીકળ્યા ઘણા. મંડળીના નાયક થાય, બે-પાંચ લાખ ભેગા કરીને આપણે પાંજરાપોળ કરો, બોકડાને સાચવો અને ફલાણા... એ બધી ક્રિયાઓ જડની છે, બાપુ! ભાઈ! તને ખબર નથી. પ્રભુ તું તો પ્રકાશનો પુંજ છો. એ જે થાય તેને પર તરીકે જાણો. પણ થાય તેને સ્વ તરીકે માને, એમ નથી. આહાહા...!

સ્વભાવિક 'પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે...' દષ્ટિમાં પરિપૂર્ણ લીધું. જોયું? આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન જે થયું એમાં આત્મા પરિપૂર્ણ માનવામાં આવે છે. સમ્યગ્દર્શનનો વિષય સમ્યગ્દર્શન નથી. સમ્યગ્દર્શનનો વિષય પરિપૂર્ણ તત્ત્વ છે. સમજાણું કાંઈ? સમ્યગ્દર્શનનો વિષય સમ્યગ્દર્શન નથી. કારણ કે એ તો પર્યાય છે. એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય પરિપૂર્ણ તત્ત્વ છે. આહાહા...! 'સહજ પરમ દષ્ટિથી પરિપૂર્ણ છે...' સ્વભાવિક સમ્યગ્દર્શન... આહાહા...! એનાથી તો ભગવાન પરિપૂર્ણ છે.

'અને જે વૃથા-ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી...' આહાહા...! ભગવાન છે તો પરિપૂર્ણ આવો. 'વૃથા ઉત્પન્ન ભવભવના...' ભવભવના કારણો જે વિકારભાવ... આહાહા...! યાહે

તો દયા, દાન, ભક્તિનો ભાવ પણ ભવનું કારણ છે. ભવ મળશે, સંસાર મળશે. આહાહા..! અરે..રે..! ખબર નથી. પ્રભુ! ચૈતન્યપ્રકાશમાં દયાનો ભાવ રાગ છે, એ તો હિંસા છે. આહાહા..! સ્વરૂપની હિંસા છે એને ધર્મ માને છે. એને ક્યાં જાવું? આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે સ્વભાવિક પરમદષ્ટિ જે છે એનાથી વસ્તુ પરિપૂર્ણ છે. આહાહા..! દષ્ટિનો વિષય પરિપૂર્ણ છે. આહાહા..! ‘અને જે વૃથા—’ મફતનો, કહે છે. ‘ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી...’ આહાહા..! ભવભવના તાપનું દુઃખ. રાગ અને દ્વેષ, દયા અને દાન, ભક્તિ અને પૂજા, કામ અને ક્રોધ, ભોગ અને ધંધા એ બધા એકલા પાપ અને પુણ્ય બેય ભવભવનો પરિતાપ છે. એનું ફળ ભવભવના પરિતાપમાં રખડવાનું છે. આહાહા..! આકરી વાત, પ્રભુ! નવાએ તો હજી કાને સાંભળી ન હોય. છે એવી વાત છે ને.

અહીં તો ૮૧ વર્ષ થયા. ૪૫ તો અહીં ‘સોનગઢ’માં થયા. ૪૫ વર્ષે આવ્યા હતા. આહાહા..! એ પહેલા તો નાની ૧૮ વર્ષની ઉંમરથી આ બધું છે. ૧૦ વર્ષની ઉંમરથી તો સામાયિક, પોષા બધું કરેલું. ૧૦ વર્ષની ઉંમરથી. આહાહા..! અને ચોવિહાર પણ જાવજીવનો (સંવત) ૧૯૬૫ની સાલ. ૧૯૬૫ની સાલથી જાવજીવ રાત્રે પાણીનું બિંદુ નહિ, આહાર નહિ. અને ૧૯૬૫ની સાલથી આથણું નહિ. આથણું સમજ્યા? આચાર કહે છે ને આચાર? એમાં જીવાત પડે છે. બરણીમાં રહે છે ને? બરણીમાં આથણું રહે છે. એમાં જે ઉપર કપડું રહે અને ઢાંકણું હોય. તો કપડું મેલું થાય. હાથ અડે એટલે બહુ મેલું થાય તો એમાં કંથવા થાય છે. આ બધું નજરે જોયું છે. અમારી દુકાન છે ત્યાં અમે નજરે જોયું હતું. અરે..! આ આથણું! ખવાય નહિ આપણે. જૈનને આવા કંથવા પડેલા (અથાણા ખવાય નહિ). આહાહા..!

અહીં એ કહે છે, કે ‘વૃથા-ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી...’ મફતનો ભવભવના પરિતાપના પરિણામને કરે છે. આહાહા..! પરિપૂર્ણ ભગવાનઆત્મા એની દષ્ટિ નથી કરતો અને આ વૃથા... આહાહા..! મફતનો. આ વસ્તુ અંદર પડી છે. ભગવાનમૂર્તિ એકલો પ્રકાશનો પુંજ પડ્યો છે. તું એની સામું જોતો નથી એટલે તને દેખાતો નથી. એકલો ચૈતન્યનો પુંજ છે. જેમ સાકરનો ગાંગડો આખો ગળપણથી ભરેલો હોય. એમ આ ભગવાન જ્ઞાન અને આનંદથી ભરેલો ગાંગડો છે. એ મોટી ગાંઠ છે. શરીરથી ભિન્ન. આ તો માટી-ધૂળ છે. મનથી જુદો, વાણીથી જુદો, કાયાથી જુદો. આહાહા..!

વૃથા. અરે..! પ્રભુ! પરિપૂર્ણ તું છો. દષ્ટિ જો દે તો તને પરિપૂર્ણ દેખાશે. પણ મફતનો પુણ્ય અને પાપ, રાગ-દ્વેષ કરી ભવભવના પરિતાપને સહન કરે છે. ભવભવમાં દુઃખ છે. કોઈપણ ભવમાં સુખ નથી. દેવને પણ દુઃખ છે. આ કરોડોપતિ, અબજોપતિ મનુષ્ય છે એ બધા બિચારા દુઃખી છે. કારણ કે એ પૈસા મારા એવી માન્યતા એ મહામિથ્યાત્વનું દુઃખ છે. આહાહા..! હમણા આફ્રિકા ગયા હતા ને? ‘આફ્રિકા’માં ૨૬ દિ’ રહ્યા. ‘નાઈરોબી’.

પૈસાવાળા. બહુ પૈસા. એક ગામમાં સાડા ચારસો તો કરોડપતિ છે. એક ગામમાં સાડા ચારસો કરોડપતિ અને પંદર અબજપતિ છે. તમારા મહાજન. એ બિચારો આવ્યો હતો. એ અબજપતિ શ્વેતાંબર આવ્યો હતો. મહારાજ! આ બધું ફેરફાર... અમારે અને આને... મેં કીધું તત્ત્વની દષ્ટિ કરો પછી સમજાશે. તત્ત્વની દષ્ટિ સમજ્યા વિના તમારા અબજ-બબજ ધૂળમાં કાંઈ નથી. એવા અબજપતિ તો ત્યાં 'નાઈરોબી'માં પંદર પડ્યા છે. આહાહા...! ૨૬ દિ' ત્યાં રહ્યા. માણસનો પ્રેમ બહુ. બધા મહાજન આવતા. મોટી સભા. આપણી ગુજરાતી ભાષા. સવાર-બપોર બધા સાંભળતા. રાત્રે ત્યાં ચર્ચા રહેતી. પોણો કલાક રહેતી. આહાહા...!

શું કહે છે? આહાહા...! અરે...! દષ્ટિમાં પરિપૂર્ણ વિષય પરમાત્મા અંદર પડ્યો છે એની સામું જોતો નથી. વૃથા-મફતનો 'ભવભવના પરિતાપોથી તથા કલ્પનાઓથી મુક્ત છે.' અને તું કરે છે મફતનો. છે? 'વૃથા-ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી તથા કલ્પનાઓથી મુક્ત છે.' પ્રભુ. આહાહા...! ક્યારે? મુક્ત થાય ત્યારે? ના, ના અત્યારે મુક્ત છે. આહાહા...! છે? 'વૃથા-ઉત્પન્ન ભવભવના પરિતાપોથી તથા કલ્પનાઓથી મુક્ત છે.' કેમકે પરિપૂર્ણ વસ્તુ છે. પરિપૂર્ણ વસ્તુ છે. એમાં પરવસ્તુ, આતાપ ને તાપ ને દયા, દાન એ બધા વિકલ્પ એમાં નથી. આહાહા...! બે શ્લોક થયા.

શ્લોક-૧૯૭

(માલિની)

ભવભવસુખમલ્પં   કલ્પનામાત્રરમ્યં
તદખિલમપિ નિત્યં   સંત્યજામ્યાત્મશક્ત્યા ।
સહજપરમસૌખ્યં   ચિચ્ચમત્કારમાત્રં
સ્ફુટિતનિજવિલાસં   સર્વદા   ચેતયેહમ્ ॥૧૯૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] અલ્પ (-તુચ્છ) અને કલ્પનામાત્રરમ્ય (-માત્ર કલ્પનાથી જ રમણીય લાગતું) એવું જે ભવભવનું સુખ તે સઘળુંય હું આત્મશક્તિથી નિત્ય સમ્યક્ પ્રકારે તજું છું; (અને) જેનો નિજ વિલાસ પ્રગટ થયો છે, જે સહજ પરમ સૌખ્યવાળું છે અને જે ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર છે, તેને (-તે આત્મતત્ત્વને) હું સર્વદા અનુભવું છું. ૧૯૭.

શ્લોક-૧૯૭ ઉપર પ્રવચન

૧૯૭. ૧૯૭ છે ને?

भवभवसुखमल्पं कल्पनामात्ररम्यं
तदखिलमपि नित्यं संत्यजाम्यात्मशक्त्या ।
सहजपरमसौख्यं चिच्चमत्कारमात्रं
स्फुटितनिजविलासं सर्वदा चेतयेहम् ।।१९७।।

આહાહા...! ૧૯૭ આવ્યો ને?

શ્લોકાર્થ :- ‘અલ્પ (–તુચ્છ) અને કલ્પનામાત્ર...’ આહાહા...! આ ભવભવનું સુખ, તારા અબજોપતિનું, દેવનું, રાજાનું... આહાહા...! એક ‘અલ્પ (તુચ્છ) અને કલ્પનામાત્રરમ્ય (–માત્ર કલ્પનાથી જ રમણીય લાગતું)...’ વસ્તુ રમણીય નથી. મન-વચન-કાયામાં, ભોગમાં ક્યાંય રમણીય નથી. મનની કલ્પનાથી રમણીય માનીને દુઃખી થાય છે. આહાહા...! આ તો ભાઈ સંસાર છોડે ત્યારે થાય. પણ પહેલું હજી અંદર નક્કી તો કર. છોડે પછી. સમજ્યા વિના શું છોડે? આ બુદ્ધિ વિનાના બાવા થઈ ગયા. સમ્યગ્દર્શન નહિ અને બાવા-સાધુ થઈ ગયા. આહાહા...!

અહીંયાં કહે છે, ‘અલ્પ (તુચ્છ) અને કલ્પનામાત્રરમ્ય (–માત્ર કલ્પનાથી જ રમણીય લાગતું) એવું જે ભવભવનું સુખ...’ આહાહા...! એમાં મનુષ્ય, રાજા, દેવ બધા આવી ગયા. બધા દુઃખી છે. આહાહા...! ચારેય ગતિ દુઃખી. ચાર ગતિ છે. નરકગતિ, તિર્યચગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિ. ચારેય ગતિ દુઃખી છે. આહાહા...! નરકની અંદર અનંતવાર ગયો. ત્યાં સંયોગના લક્ષે દુઃખી, દુઃખી ને દુઃખી. સ્વભાવનું લક્ષ નહિ. ત્યાં સંયોગ આ મળ્યો... આ મળ્યો, મને અગ્નિ પડી. દુઃખી. માણસ આમ ઊભા છે અને ગાય ને ભેંસ આડા છે. કેમકે બહુ આડોડાઈ કરી છે. મનુષ્ય આમ છે અને ઓલા આડા છે. ભગવાન કહે છે કે બહુ આડોડાઈ કરી. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને આડોડાઈ એટલી કરી કે શરીર આડું થઈ ગયું. આત્મા તો અવળો છે જ તે. આહાહા...! મનુષ્ય થયો તો એ ભોગમાં, વિષયમાં, આબરુમાં, કીર્તિમાં ઘૂસી ગયો. દેવમાં ગયો ત્યાં સુખની કલ્પનામાં ઘૂસી ગયો. આહાહા...! ચારે ગતિમાં દુઃખ છે. આહાહા...! અહીં તો જાણે પાંચ-પચ્ચીસ લાખ, કરોડ-બે કરોડ થાય ત્યાં તો અમારા સગા સુખી છે. દિકરીનો વર ઢોંશિયાર છે. પાંચ કરોડ રૂપિયા છે અને સુખી છે. ધૂળેય નથી સાંભળને હવે. આહાહા...! આવી વૃથા કલ્પનાઓ એનાથી તો મુક્તસ્વરૂપ છે. એવી કલ્પના-ફલ્પના આત્મામાં છે નહિ. આહાહા...! અરે...રે...! આ કોણ માને?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- માને કોણ પણ? ઉગમણો-આથમણો ફેર. સંપ્રદાયમાં વાત ચાલે છે એનાથી વાત તદ્દન બીજી. એ તો છોડ્યું છે તે દિ' ખબર છે ને. તેથી છોડ્યું ને. ૪૫ વર્ષ અહીં થયા. ત્યાં બધું કર્યું હતું. અનેક ક્રિયાકાંડ બધું કર્યું હતું. જેટલું હતું (બધું). એમાં ધર્મ માન્યો હતો. આહાહા..!

ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યના પ્રકાશનો પૂર અને નૂર, વૃથા ભવભવના તાપમાં પડ્યો છો પણ એનાથી તો મુક્ત છો, પ્રભુ! આહાહા..! ચોર્યાશીના ભવભવના તાપથી તો મુક્ત છો, પ્રભુ! આહાહા..! આચાર્ય મહારાજ જીવોને પ્રભુ કહીને બોલાવે છે. ભગવાન કહીને બોલાવે છે. પ્રભુ! ભગવાન છો તું. તું ભગવાન છો. ભગવાન છો તો પર્યાયમાં ભગવાન થઈશ. આહાહા..! બધા આત્માને ભગવાન તરીકે તો બોલાવે છે. નાના-મોટા અંદર અંતર ભગવાન તારું સ્વરૂપ છે. આહાહા..!

એ અહીં કહે છે, 'ભવભવનું સુખ તે સઘળુંય હું આત્મશક્તિથી નિત્ય સમ્યક્ પ્રકારે તજું છું;...' મુનિરાજ કહે છે, કે ભવભવના દુઃખનું કારણ જે વિકાર એને હું છોડું છું અને પ્રભુને હું ગ્રહણ કરું છું. આહાહા..! ભારે વાતું, ભાઈ! છે? આહાહા..! 'એવું જે ભવભવનું સુખ...' રમણીય લાગતું માત્ર કલ્પનારમ્ય. 'તે સઘળુંય હું આત્મશક્તિથી નિત્ય સમ્યક્ પ્રકારે તજું છું;...' જુઓ! આત્મશક્તિથી. આત્માના સામર્થ્ય દ્વારા, હું આનંદ અને જ્ઞાન છું એના સામર્થ્ય દ્વારા એ ભવભવના સુખનું કારણ જે વિકાર, તેને છોડું છું. આહાહા..! એને હું છોડું છું. આહાહા..! હિન્દી ભાઈ આવ્યા છે ને. જરીક હિન્દી... પણ આપણે ગુજરાતી મૂળ હોય એટલે આવી જાય. આહાહા..!

'આત્મશક્તિથી નિત્ય સમ્યક્ પ્રકારે તજું છું;...' આહાહા..! છોડું છું ને છોડવાલાયક છે એમ ધારી રાખ્યું છે એમ નહિ. આહાહા..! પ્રભુ અંદર આનંદનો નાથ, આનંદ અને જ્ઞાન અને શાંતિના સાગરથી પરિપૂર્ણ ભરેલો પ્રભુ, એ દષ્ટિનો જે વિષય છે, એ પરિપૂર્ણ દષ્ટિને કારણે ભવના કારણ જે પરિતાપ, પુણ્ય-પાપની કલ્પનાઓ એને હું છોડું છું. આહાહા..! કહો, સમજાય છે કે નહિ? 'ટોળિયા'! નવા માણસને આ... આમાં સંપ્રદાયની વાતની એક્ટે વાત આવે નહિ. ઓલામાં તો કહે, એકેન્દ્રિયની દયા પાળો, છપરબી દયા પાળો, છપરબી બ્રહ્મચર્ય પાળો, ચોવિહાર કરો, અપવાસ કરો. એ તો બધી રાગની ક્રિયાની વાતું છે. આહાહા..! એ કાંઈ આત્મા-બાત્મા નથી અને ત્યાં એમાં ધર્મ-બર્મ નથી. અહીં એ કહે છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ધર્મ ન હોય તો કાંઈ નહિ, અધર્મ તો નથી ને?

ઉત્તર :- અધર્મ છે. ધર્મ નહિ તે અધર્મ છે. અહીં તો કડક હોય કે આ હોય. પરની દયા પાળવાનો ભાવ અધર્મ છે. પોકાર કરીને કહીએ છીએ. આ વાત ક્યાં ગુપ્ત રાખી છે? કારણ કે પરપદાર્થને આત્મા અડી શકતો નથી. કોઈપણ પદાર્થ સ્વપણે છે અને

પરપણે નથી. પરપણે નથી તે પણ પદાર્થ તેના પણ છે અને પરપણે નથી. તેથી કોઈ પદાર્થ પરને અડે અને પરનું રક્ષણ કરે કે મારે એમ ત્રણકાળમાં બને નહિ. આહાહા...! આવી વાત તો ક્યાંય સાંભળવા મળે નહિ. જાવું ક્યાં બિચારાને? આહાહા...! આવી વાત છે.

‘ભવભવનું સુખ તે સઘર્ણુય હું આત્મશક્તિથી નિત્ય સમ્યક્ પ્રકારે તજું છું:’ આહાહા...! એ છૂટ્યા એ છૂટ્યા, હવે મને રાગ થવાનો નથી એમ કહે છે. મારો નાથ ભગવાન વીતરાગદેવે જે આત્મા કહ્યો, ત્રણલોકના નાથ અરિહંતે જે આત્મા કહ્યો, એમાં કોઈ રાગ-દ્વેષ મોહ છે નહિ. નવ તત્ત્વમાં પુણ્ય-પાપ, આસ્રવ, બંધતત્ત્વ ભિન્ન છે, જ્ઞાયકતત્ત્વ ભિન્ન છે. નવ તત્ત્વમાં જ્ઞાયક જાણનાર ભિન્ન છે. પુણ્ય-પાપ, રાગ-દ્વેષ એ ભિન્ન તત્ત્વ છે. ભગવાને એમ કહ્યું એમ હું માનું છું અને અનુભવ કરું છું તો હું રાગ-દ્વેષને છોડું છું. આહાહા...! આવી વાત આવી. છે?

‘હું આત્મશક્તિથી નિત્ય...’ પાછું. આમ અશુભને છોડવું અને શુભને કરું એમ નથી. શુભ અને અશુભ બેય વિકાર છે. આહાહા...! બેયને છોડું છું. આહાહા...! છે? ‘(અને) જેનો નિજ વિલાસ પ્રગટ થયો છે,...’ ભગવાનઆત્મા વસ્તુ છે, સત્તા છે, મોજૂદગી ચીજ છે તો એનો સ્વભાવ પણ સત્તા ત્રિકાળ છે. એ ત્રિકાળ વસ્તુ છે તો સ્વભાવ પણ ત્રિકાળ છે. એ ત્રિકાળ વસ્તુના વિલાસમાં... આહાહા...! ‘નિજ વિલાસ પ્રગટ થયો છે,...’ આ જે રાગમાં હું સુખ માનતો હતો, પુણ્યમાં સુખ માનતો હતો એ બધો નાશ થઈને નિજ વિલાસ પ્રગટ થયો. પોતાના આનંદનું સ્વરૂપ ભગવાન, એ ઉપર નજર કરતાં આનંદનો વિલાસ પર્યાયમાં— દશામાં પ્રગટ થયો. આહાહા...! બહુ ટૂંકામાં ઘણું ભર્યું છે.

‘જે સહજ પરમ સૌખ્યવાળું છે...’ પ્રભુ કોણ છે? સ્વભાવિક આનંદસ્વરૂપ આત્મા છે. આ તો તમારા ભોગ, બાયડી, છોકરા, પૈસા. તમે કલ્પના કરીને ભોગમાં સુખ માને એ તો ઝેરના પ્યાલા છે. આહાહા...! ઝેરના પ્યાલા પીવે અને માને કે અમે સુખી છીએ. ઝેર છે. અમૃતનો સાગર તો ભગવાનઆત્મા છે. આહાહા...! છે, જુઓને! ‘જે સહજ પરમ સૌખ્યવાળું છે...’ આત્મા. સ્વભાવિક પરમ સુખ.. સ્વભાવિક પરમ સુખ. આહાહા...! અહીં તો જરી જ્યાં ચાર શેર ઘી પાચેલો મૈસુબ મળ્યો અને એમાં પતરવેલીયા મળે, અળવીના પાન આવે છે ને? તેલમાં આમ કટકા કરીને તળે અને લાડવા... આહાહા...! અંદરથી હોંશ આવી જાય. જાણે અંદર ખાધું શું? ધૂળ ખાધી છે. આહાહા...!

આત્માનો સ્વભાવ ‘પરમ સૌખ્યવાળું છે...’ અંદર છે? આત્માનો સ્વભાવ પરમ સૌખ્યવાળો છે. ‘અને જે ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર છે,...’ આહાહા...! અને એ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર છે. ચમત્કાર છે. પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને સર્વને જાણે, પરની અપેક્ષા વિના સર્વને જાણે એવો ચૈતન્યચમત્કાર છે. આહાહા...! ‘ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર છે, તેને (—તે આત્મતત્ત્વને) હું સર્વદા અનુભવું છું.’ આહાહા...! રાગનો અનુભવ નહિ. વિકારના અનુભવમાં ભવતાપ મળશે. જેમાં

દુઃખ મળશે. આહાહા...! માટે તેને છોડીને 'હું સર્વદા...' સર્વદા 'અનુભવું છું.' આત્મા આનંદ છે, સુખ છે એનો હું અનુભવ કરું છું. એ ધર્મ અને એ મોક્ષનો માર્ગ છે. બાકી બધી વાતું છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)